PAL APASTALNAC GALATIABELIEKNEC IROTT LEVELE.

ELSŐ RESz.

a: Az leuelnec kezdetiben nem mondgya meg maganac es tisztit. Az nem kiknec irta az leuelet, harmadszor az ő mod-gya szerent kőszőnti azokat.

PAL Apastal,
(nem embe-
rektől, sem
ember áltał,
hanem az Ie-
sus Christus
áltał, és az at-
tya Isten áltał, ki fel támaztotta
azt az halálból.)
2 Es mind az attyafiac kic én
velem vadnac, az Galatiabéliek-
nec gyülekezetinec.
3 Kegyelem néktec és békeség
az atya Istentől, és az mi Wrunc
Iesus Christustól.
4 Ki adta ő magát à mi bűnein-
kért, hogy ki mentene minket ez
jelen való gonosz világból, az I-
stennec, és az mi atyánknac aka-
rattya szerint.
5 Kinec légyen diczőség mind
őrőckőn őrőcké, Amen.
6 [b] Tsudálkozom rayta hogy ti
illy hamar, el hagyuán azt à ki ti-
teket hijt vola à Christus kegyel-
mére, más Euangeliumra haylot-
tatoc.
7 Holott ninczen más Euange-
lium: de némellyec titeket meg
háboritának, és az Christus E-
uangeliumát el akariac forditani
8 De ha szinte mijs, auagy az
mennyei Angyal hirdetne ti nék-
tec valamit az kiuől az mellyet
néktec hirdettűnc, légyen átoc.
9 A mint előszer mondéc, most
esmét másodszoris mondom, ha
valaki néktec hirdet valamit az
kiuől az mellyet vőttetec, átoc
légyen.
10 [c] Mert mostan embereknec
vagy Istennec dólgainac el hite-
lére inteleké? Auagy embereknec
igyekezemé keduesked ni? Bizo-
nyára ha embereknec keduekben
vólnéc, Christus szólgáia nem
vólnéc.
11 [d] Tudtotokra adom pedig at-
tyámfiai ti néktec, hogy à melly
Euangeliomot én predicállot-
tam, nem ember szerint való.
12 Mert énis nem embertől vőt-
tem azt, sem pedig nem tanitat-
tam arra, hanem az Iesus Chri-
stusnac jelentési áltał (vagyon).
13 [e] Mert hallottátoc, miképpen
forgolodtam én az Sidó tőruén-
ben, hogy én felőtte igen hábor-
gattam az Istennec anya szent egy
házát, és azt pusztitottam.
14 Es fellyeb neuekedtem vólt
az Sidó tőruénben, sokaknál kic
az én nemzetemből én velem

b Elkezdi irasat feddesen. Mert mertekletesen feddi à Galatiabélieket hogy az Euangeliom mellől mellyet ő tőlle vőttec el alltac, mint ha vólna mas Euangelium, vagi azt az mellyet ő tanitot vala. Mivel többel meg toldhatnác. Azt mondgya pedig hogy mas Euangelium nincz en es azt meg nē toldhattyac.

c: Két okat mondgya miert nincz en mas Euangelium az kiuől mellyet ő predicállot hanē czac az az igaz Euangeliũ, Első mert nem embere tudomanyát hanem Istennec predicallotta. Masodic mert nem kedueskedet embereknec.

d Hogy meg bizonitsa az ő Euangeliomat Istennec lenni, meg beszelli mimodon vötte es tanulta az Christustul.

e Hogy Christustul vötte az Euangeliomot az ő elebbi eletenel bizonittya.

egyenlöc vóltac, miuel hogy fe-
löttе nagy buzgoſágom vólt az
rendeléſekhöz, mellyeket az én
attyaimtól vöttem vala.
15 De mikor az Iſtennec tettzet,
ki az én anyámnac méhétöl fog-
ua engemet el válaztott, f és az ö
kegyelméböl el hiutt.

f: Az az, rendelt ez ſent tiztre.

16 Hogy az ö fiát énnékem meg
ielentene, hogy hirdetném ötet
à pogánjoc között, g azonnal nem
tanátskoztam à teſtuel és vérrel.
17 Sem pedig nem tertem Ieru-
ſálembe viſiſſa azokhoz, kic én
elöttem való Apaſtaloc vóltanac:
hanem Arabiába mentem, és eſ-
mét meg tertem Damaſcusba.
18 Az vtán három eztendö múl
ua Ieruſálembe meg tertem, hogy
Pétert meg látogatnám, és ö vele
vóltam tizen öt napig.
19 Többet az Apaſtaloc közzül
nem láttam éggyetis, hanem Ia-
cabot, az Wrnac attyafiát.

g: Hogy valaki azt ne mondana neki hogy iollehet Chriſtustul hiuattatot, de az vtan az Apaſtaloktul tanolt: Azt mondgya hog az ö hiuatala vtan azonnal tanitot, és Ieruſalembe nē volt, hanem czac tizen öt napig halot Petert és Iacabot lattaés az vtan tanitot Syriaban, Ciliciaban.

20 Ezekben pedig az mellyeket
iroc, imé az Iſten elött vagyoc,
nem hazudoc.
21 Az vtán mentem Syriánac és
Ciliciánac tartomániba.
22 Eſmeretlen valéc pedig ábra-
zatomról az Iudéában való ke-
reztyéni gyülekezetnec.
23 Hanem czac hallottác: Az ki
(vgy mond) minket háborgat va-
la egy idöben, moſtan hirdeti azt
az tudománt mellyet régen puz-
tit vala.
24 Es diczöitic vala az Iſtent én
bennem.

II. Réſz.

1 AZ, vtán tizen négy ez-
tendö múlua, eſmét fel
menéc Ieruſálembe az Barnabáſ-
ſal éggyüt, az Tituſtis velünc el
vivén.

a: Azt mondgya itt meg hogy az ö Euangelioma mellyet ö predicallot à poganyoc közöt mindeneſtöl eggyezet az töb Apaſtaloc tudomanyaual, és azt mindeneſtöl iouá hattac, annira hogy az Tituſtis nem kenßeritettéc az környül metelkedésre, és ſemmit az ö tudomanyához nē adtac ſöt inkáb ötet az Barnabaſſal egybe eſmertéc Iſtentöl valaztatot Apaſtalnac lenni az poganyoc közöt.

2 Fel mentem vala pedig Iſteni
ielenésböl, és eleikbe adám az E-
uangeliomot mellyet à pogánjoc
közöt predicálloc: de czac külön,
azoknac az kic beczülletben vad-
nac, hogy valami módon hijába
ne futnéc vagy hijába ne futot-
tam vólna.
3 De à Tituſis, à ki én velem va-
la, noha Görög vólna, nem kéſe-
ritetett az környül metélkedéſre.
4 Tudni illic az futarozó hamis
atyafiakért, kic mi közzénc be iöt
tec vala alattomban az Chriſtus
Ieſusban való ſabadſágunknac
meg kéſérgetéſére, hogy minket
ſolgálatra köteleznénec.
5 Kiknec czac egy ſem pillan-
táſig ſem engedtünc, hog magun-
kat aláioc adtuc vólna: Hogy az
Euangeliumnac igaſſága meg
maradna ti köztetec.
6 Azoktól pedig à kic alitatnac
valaminec lenni b (valaminemöc
vóltanac, én azzal ſemmit nem
gondoloc: Az embernec ſemé-
lyét Iſten nem nézi:) Mert az kic
beczülletben vadnac, engemet
ſemmire nem tanitottác.

b: Tudni illic ſemmit nem tanultam.

7 Söt inkáb mikor láttác vólna
hogy én reám bizatott à pogány
népec közt az Euangelium pre-
dicálláſa, mint Péterre az Sidóc
közt.
8 (Mert à ki erös vólt az Péter
által az Sidóknac Apaſtalſágára,
én általamis erös vólt az pogá-
nyoc közt.)

9 Es mikor Iacab, Cephas, és Iános, kic oszlopoc gyalánt tartatnac, eszekbe vötték vólna az Istentől nékem adatott aiándokot, én néke̅ és Barnabásnac társaságnac bizonságára kezeket adác, hogy mi az pogányoc között, ők pedig az Sidóc között (predicalnánc.)

10 Czac arra intének hogy az szegényekről meg emlekeznénc, melyre reá is igyekeztem.

11 e Mikor pedig Péter Antiochiába iött vólna, szemtűl szembe ellene állottam, miuel hogy méltó vólna az feddésre.

12 Mert minec elötte valakic iöttenec vólna Iacabtál, az pogányockal észic vala, ha pedig valakic iöttenec, mágát azoktol meg vonta, féluén az Sidóktól.

13 Es ő véle éggyüt tettetes képpen viselic vala magokát az töb Sidokis: vgy annîra hogy Barnabasis az ő tettetéseknec tarsaságába el vonattatnéc.

14 De mikor láttam vólna hogj ők nem egyenessen iárnac mint az Euangelium igasságához illendő vólna, mondéc Péternec mindenec elött, ha te, Sidó léuén pogányoc modgyára élsz, és nem Sidó modra, miért kénszeríted az pogányokat Sidóc módgyára élni?

15 d Mi kic természet szerint Sidóc vagyunc, és nem bűnös pogányoc.

16 Tuduán ezt hogy nem igazúl meg az ember az töruénnec czelekedetiből, hanem az Iesus Christusban való hit által: Mijs (mondoc) az Iesus Christusban hittünc, hogy meg igazúlnánc az Christusban való hit által, és nem az törueny czelekedetiből: annakokaért, mert egy testis nem igazúl meg az töruénnec czelekedetiből.

17 e Hogy ha pedig mikor az Christusban igazulást keresünc, találtatunc mijs bűnösöknec à-uagy Christus à bűne̅c szolgáiaé; táuól légyen.

18 f Mert ha az mellyeket el rontottam, esmét fel eppitem, én magamat bűnössé teszem.

19 g Mert én az töruény által, az töruénnec meg hóltam, hogy élnéc Istennec.

20 Az Christussal éggyüt meg feszitettem: Elec pedig, többé nem én, h hanem él én bennem az Christus, és az melly életet most élec az testben, az Isten fiában való hit által élem, ki szeretet engemet, és adta ő magát mi éröttünc.

21 i Nem törlöm el az Isten kegyelmét: Mert ha az töruén által vagyon az igasság, tehát Christus oknelkül hólt meg.

e: Erős Argumentommal bizonittya az ő Apostalságát, tudomanyanac igasságat, és hogy Istentől, nem az Apostaloktul tanolta, Mert Peteret az gyülekezetben szembe meg feddette, miuel hogi szantalna, és vgy viselné magat az sidor előt az pogányokhoz mintha azoc nem iduezülhetnénec à sido Ceremoniaknélkül.

d: Okat mondgya az Apostal miert nē kell az pogányokat à Sidó Ceremoniakra igazitani. Mert vgy mond, noha mi termeszet szerint Sidoc vagyunc, Istennec fogadot fiai és ha valakinec az töruenij altal kellene meg igazulni, mi nekünc leg inkab kellene az altal meg igazulnunk. mert az törueny nekünc adatot. De mies à Christusban hiszünc, és czac az Christusban valo hit altal igazulunc meg: Tehat senki nem iduezölhet à törueny altal és senkit az törueny tem az tiz arra nem kell igazitani, hanem Christusra. Holot czelekedetin, nem czac az Ceremoniakat érti hanem parancsolat szerint valo czelekedeteketis, &c.

e: Miuel hogy azt monda hogy nincz en az tőruenyből az igazulat hanem az Christusban valo hitből, kerdest tamazt hogy ha Christus az bűnnec szolgaia, miuel hogy az bűnősöket igazittya, és az igazulat vtannis meg marad az bűn. Felel és azt mondgya hogy nem szolgaia az bűnnec hanem inkab rontoia, mert vgy igazulnac meg az bűnös emberec Christusban, hogy az bűnnec ölesere valo erejeis azokba oltsa, hogy az bűn meg öletteuen, à Christus ellē ő bennec, és ők magokat Istennec szenteliéc.

f: Ertelme ez. En az Euangelium altal az igassagot tanituan hogy az bűn el rontatnéc: Az ellen mas tudomant nem predicalloc mellyel az bűnt eppitenēm. Vagy: ha az Christusban meg igazultuan az bűnre ternéc, vgy czelekednem mint az ki azel rontatot alkotuant fel akarna eppiteni.

g: Az törueny altal meg halnac az törueennec igy. Mert az törueny vadoluan minket és karhoztatuan az Christusra igazit, ki altal meg haluan az törueennec: Mert minket meg igazituan lelkünknec felelmit el veszi és meg szenteluen azt miuelhogy az gonozhe uansag meg öletteuen ne vehessen alkolmatosagot az bűnre az törueny tilalmabol mint az előt. Rom. 7. h. Tudni illic az ki eleb voltam: Rom. 7. i: Minec vtanna meg felölt volna à herdesre, immar bizonitani kezdi, hogy az igazulas az Christusban valo hit által vagyon hogy erősseg vagyon pedig ez igekben, hogy az Isten kegyelme hiaba valo, és az Christus hiaba holt meg ha az igazulas az czelekedetiből vagyon.

III. Réſz.

1 O a balgatag Galatiabéliec
kitſoda igézett meg tite-
ket, hogy ne engednétec az igaſ-
ſágnac:kiknec ſiemec elött az Ie-
ſusChriſtus elöſier vgy irattatott
vólt meg, mint ha ti köztetec fe-
ſiitetett vólna meg?
2 Czac ezt akarom tőletec meg
tudni: Az tőruénnec czelekede-
tiből vőttéteké az(ſient)lelket, a-
uagy az hallásból való hit által?
3 b Illy eztelenec vattoké hogy
holott az(ſient)lélec által kezdet-
tétec el(az hitet,)moſt teſt által a-
kartoc el végeztetni.
4 c Illyen ſokat ſienuedtetteké
hijába?hogy ha hijába.
5 Az ki azért ſient lelket ſiolgál-
tat néktec, és ti bennetec erőket
czelekeſiic,az tőruén czelekedeti
általé, vagy az hallásból való hit
által(ſiolgáltattya azt?)
6 d Miképpen az Abraham hitt
az Iſtennec,és az tulaydonitatot,
néki igaſſágára.
7 Ertitec azért hogy az kic az
hitből vadnac,azoc az Abraham-
nac fiai.
8 Látuán azért az irás, hogy I-
ſten az hit által iduőziti az pogá-
nyokat, mȩg annac elötte őruen-
detes izenettel hirdette Abraham
nac: Meg áldatnac,vgy mond, te
benned minden pogányoc.
9 Azért az kic hitből valóc,azoc
áldatnac meg à hiw Abrammal.
10 e Mert valakic az tőruény
czelekedetiből vadnac, átoc alatt
vadnac: Mert meg vagyon irua:
Atkozott valaki meg nem marad

a:Rend ſzerint harmadic erőſſeg. Az Euangeliumnac hallaſabol valo hit altal vőttetec az ſzent lelket. Tehat abban maradgyatoc meg.

b:Negyedic erőſſeg. Az Chriſtusban valo hit altal igazultatoc meg, és vőttetec az ſzent lelket, mely meg is gazulás tőkelletes: Bolondſag azert moſt az igaſſaget az Ceremoniakban kereſni, miatta az Chriſtus ezac el kezdette volna az igaſſagot, az Ceremoniac vegeznec el.

Geneſ.15.

c:Ortodic erőſſeg, ha az meg igazulas az Ceremoniac altal és az czelekedetec altal vagyon, á Chriſtus mellet hijaba ſzenuedtetec.

d:Hatodic erőſſeg, mely be foglaltatic negy versbē.

Geneſ. 12.

e. Hetedic erőſſeg. Atkoztac az kic az tőruen tőlteſeből variac az igazulaſt. Tehat hit altal vagyon az igazulas.

mind azokban,mellyec meg irat-
tac az tőruénnec kőnyuébe,hogy
azokat czelekedgyc.
11 f Hogy pedig az tőruén által
ſenki nem igazúl meg Iſten elött,
niluán vagyon:Mert az igaz em-
ber hitből él.
12 Az tőruén pedig nintſen hit-
ből,g hanem az melly ember azo-
kat bȩ tőlti,él azoc által.
13 h Az Chriſtus pedig meg vál-
tott minket az tőruénnec átkától
mikor mi érőttűnc lőttátoc:mert
meg vagyon irua:Atkozott vala-
ki fán fűg.
14 i Hogy az pogányokban az
Abraham áldáſa azChriſtus által
lenne,k és hogy amaz igért ſient
lelket az hitnec általa vegyűc.
15 l Attyamfiai,emberi mod ſie-
rint ſióloc, lám az embernec el
végezett teſtamentomát ſenki e-
rőtelenné nem téſii,és àhoz ſem-
mit nem ád.
16 Az Abrahamnac pedig adat-
tac igéretec, és az ő maguánac:
nem mondgya,Magoknac,mint
ſokakról, hanem mint egyről:Es
az te magodnac(vgy mond)ki az
Chriſtus.
17 m Azt mondom pedig, hogy
à kőtéſt,mellyet Iſten elöſier meg
erőſsitett az Chriſtuſra nézue, az
tőruény melly három ſiáz har-
mintz eztendőuel kezdetett az v-
tán,nem téſii erőtelenné hogy azt
el tőrlené.
18 Mert

Deuter.27.

f Niolczadic erőſſeg. Az igazulas nem egyeb hanem elet. De az elet hitből vagyon, tehat az igazulaſis.

Leuit. 18.

g. Az az,nem hitet hanem czelekedetet keuan.

Deuter 21.

h:Ez kerdeſnec veſzi eleit. Ha az tőrueny atkoztaknac mond, mi modon aldathatunc meg. Azt mondgya azert hogy Chriſtus vőtte magara az tőrueny atkat, hogy miattol meg ſzabadulnanc.

i: Meg mondgya mi vegre kellet Chriſtusnac atoknac lenni, hogi tudni illic az poganyoc az Abrahamnac adot igeret ſzerent meg aldatnanac, mely nem lehetet volna, ha Chriſtus atok ha nem lőt volna.

k: Maſodſzor kellet Chriſtusnac az halaiban atoknac lenni, hog ſzent lelket vennenc.

l: Kilentzedic erőſſeg. Az emberec vegezeſet nē ſzabad fel bontani ſockal inkab az Iſtenet. Az Iſten pedig az egy Chriſtusba rekeztette az aldaſt. Tehat ezac ő bēnē vagyon az meg igazulas.

m:Tizedic erőſſeg. Az Iſtennec Abrahammal valo kőteſe: mely az Chriſtuſra nez vala,az tőrueny, nem rontya meg.

18 Mert ha az törvény által vagyon az örökség, tehát nem az igéret által, az Abrahamnac pedig igéret által aiándokozta Isten az örökséget.
19 ᵒ Mitsoda tehát az törvény? Az bűnöknec okáért adatot, mig el iöne, amaz mag, kinec lött az igéret, az mely törvény ki mondatott az Angyaloktól, ᵖ közbe iárónac keze által.
20 Az közbe Iáró pedig nem éggyé? ᵠ Az Isten pedig egy.
21 ʳ Az törvény azért az igéretec ellen adatotté? Távol légyen: Mert ha à törvény adatott vólna hogy meg elevenitene, bizony az törvénből vólna az igazulás.
22 De rekeztett az irás minden embereket à bűn alá, hogy az igéret adatnéc az Iesus Christusban való hit által az hivőknec.
23 ˢ Minec elötte pedig el iöt vólna az hit, az törvény alatt öriztetönc vala, kic rekeztettűnc vala arra à hitre, mely ki nilatkozandó vala mesterönc.
24 ᵗ Azért az törvény mi nékűnc az Christusra vezérlö mesterönc vólt, hogy hit által iduözűlnénc.
25 De minec vtánna el iött à hit, nem vagyunc többé az vezérlö mester alatt.

n: Vtolso erőßeg. Nem lehet hogy az igazulas az töruenyből és az igeretec által legyen, mert masra az törueni, masra az igeret.
o: Meg felel az kerdesre, hogy à törueni meg nem igazit tehat mire valo. Azt mondgya pedig hogy azert adatot, hogy az bünt meg mutatná és à Christusra igazitana, me lyben az embereknec meg aldasokrul valo igeret betelnec.
p Bizonittya hogy az bűnnec vadolasaert adatot az törueni, mert vgy mond Isten nagy rettenetesseggel adta azt Angyaloc altal Moses kezebe ki isten közöt is az nep közöt közbe iaro vala. Az közbe iaro pedig kettő közöt ßokot lenni.
q Hogy valaki azt ne mondana hogy vegezősec neha vagy testamentomoc fel bomolnac. Azt mondgya hogy az Isten egy, az az, tökelletes, albatatos, kibe valtozas nē esic.
r Be rekezti beßedet. Miuel hogy az Isten albatatos beßedeben és minden dolgaban, nem azert adta az töruent hogy az igeretet el törlene, mellyet Abrahamnac adot vala. El törlene pedig azt az töruény altal, ha azért adta volna hogy à meg igazitana, hanem azert adta hogy az bünt meg mutatná az altal, hogy hitnec altala Christusban az hiuőc meg igazulnanac. s: Ez előt, ßola az termeßetnec töruenierül mellyet tiz parantsolatnac neuezünc, és meg monda mi vegre adatot. Immar itt mind az egeß Moses töruenyerül és rend tartasrol ßol, mellyekről azt mondgya hogy azok is nem azert adattac volt, hogy valakit meg igazitananac, hanē hogy azoc altal mint egy kerites vagy gyepű altal minden nepektől el valaztatnanac, es őriztetnenec az ki nilatkozando vilagos hitre az hiuec. t: Masodic hasonlatossag. Mint az gyermec tanito mester alat vagyon, ki őtet naprul napra elől elől vißi mig nem meg gyaporodic. Vgy à töruény nekünc tanito mesterőnc volt és igazgatonc à Christusra, mellyet értenünc kell mind az termeßetnec mind az Ceremoniaknac töueniről.

26 ᵘ Mert mindnyáián Isten fiai vattoc, az Iesus Christusban való hit által.
27 ˣ Mert valakic à Christusban meg kereztelkedtetec, à Christust öltöztétec fel.
28 Nintsen sem Sidó, sem Görög, sem szólga, sem szabados, sem férfiu, sem asszoni állat (közt válogatás:) Mert ti mindnyáián egy vattoc az Iesus Christusban.
29 Hogy ha ti Christusé vattoc, tehát Abraham magua vattoc, és az igéret szerint örökösöc.

IIII. Rész.

1 AZt ᵃ mondom pedig, mig len az örökös, gyermec; semmit nem külömböz à szolgától, ióllehet mindeneknec Wra légyen.
2 Hanem tutoroc és gond viselöc alatt vagyon, mind az ideig mellyet annac az attya rendelt.
3 Azonképpen mijs, mig gyermekec vóltunc, ez világnac betüi alatt valánc, ᵇ szólgálat alá rekeztetvén.
4 De minec vtánna el iött à tellyes idö, ki botsátá Isten az ö fiát, ki asszoni állattól lött, ki az törvény alá adta magát.
5 Hogy azokat az kic à törvény alátt valánac, meg váltaná, hogy fogadott fiuságot vennénc.
6 ᶜ Miuel hogy pedig fiac vattoc, ki botsátta az Isten az ö fiánac lelkét az ti sziuetekbe, ki azt kiáltya, Abba, az az, atyánc.

u: Okat adgya mert nem kötelezhetti őket az törueny őrőke. Mert vgy mond Isten fiai vadtoc Christusban 10:1 és minec vtanna felneuekedtetec, nem lehettec ßolgac vagy raboc.
x: Meg mongya mert vagyunc Isten fiai. Mert Christust fel öltöztüc.
a: Harmadic hasonlatossag mellyet veßen az örökösnec és à tutornac hasonlatossagarul. Mikeppen az gyermec noha örökös mind az által tutoroc alat vagyon mig fel neuekedic, azonképpen noha örökösöc voltac az ő Testamentumbelyec, mind az altal az Christusig az törueny alat tartattac.
b: Negyedic hasonlatossag az ő testamentomnac birodalma hasonlo volt az betűkhöz, mellyekre à gyermekeket tanittyac, mig alkolmasoc lesnec nag ob tudomannacbe vetelere.
c: Noha fiac vagiunc mind az altal Isten lelketől kell birattatnonc, ki az mi ßiuőnkben őrral koduan, minket az Isteni igaz tiszteletre meg tanitson.

7 Azért többé nem vagy ſiólga
hanem fiu, hogj ha fiu, tehát Iſten
nec örököſeis vagj à Chriſt* áltał.
8 d Ti pedig meg ackoron mi-
kor az Iſtent nem tudnátoc, ſiól-
gáltoc vala azoknac, kic nem ter-
méſiet ſierint való Iſtenec.
9 De moſtan miuel hogy meg
eſmértetec az Iſtent, ſöt inkáb mi
uel hogy Iſtentöl meg tanitatta-
toc, mimódon fordúltoc hátra
az erötelen és ſiegény betökre, e
mellyeknec vijonnan akartoc
ſiolgálni?
10 Az napokat meg tartyátoc és
az hólnapokat, az idöket és az ez-
tendöket.
11 Félec rayta hogy hiába ne
fáradtam légyen ti közöttetec.
12 f Legyetec ollyanoc mint én:
Mert én ollyan vagyoc mint ti:
Atyámfiai kérlec titeket, ſemmi
boſiſiút nem töttetec én raytam. g
13 h Tudgyátoc pedig hogy én
az én teſtemnec erötlenſégéuel
predicállottam néktec az Euan-
geliomot elöſier.
17 Es az én teſtemben az mit
meg kéſértettetec, ſem̃inec nem
alitottátoc, ſem meg nem vtaltá-
toc, hanem engemet mint az I-
ſtennec Angyalát, mint az Chri-
ſtus Ieſuſt vgy fogadtatoc.
15 Az ti bódogſágtoknac azért
mely nagy ditſéreti vala? Mert bi-
zonſágot téſtec ti felöletec, hogy
ti, ha lehetſéges vólt vólna az ti
ſiemeiteket ki vaytátoc vólna, és
nékem adtátoc vólna.
16 Azért ellenſégtecké löttemé
néktec hogy néktec igazat ſióloc?
17 Igen ſieretnec titeket, de nem

d Feldi iteà Galataabelieket, egybe vetuen az ö monstani allapattiokat az regiuel, mint ha azt mondana. Nem volt tsuda hogy regen baluant imadtatoc, mert az Istent nem esmeretec, de most minec vtanna az Istennec esmeretire intottatoc czuda dolog hogy az igazulast à Christus kinöl keresitec.

e Betöknec nevezi az Moses Ceremoniait.

f Meg lagyittya immar beszedet. Ertelme pedig ez, miuel hogy en az ti iotokra igyekezem, szikseg hogy hozzam engedelmesec legyetec.

g Az az, miuel hogy raytam semmi boszszut nem töttetec, nem boszszubol irtam ezeket.

h Bizonsagot teszen az Galatiabelieknec hozzaia valo szerelmekröl. noha vgy mod valoha lattatoc hogy en szegeny nyomorult vagyoc, mind az altal engemet meg nem vtaltatoc, hanë nág szeretettel betsülletetec, azert mi okert volnec nektec ellensegtec es es mert ienec haragbol.

iól, söt inkáb minket ki akarnac i
rekezteni, hogj azokat ſiereſſetec.
18 De ieles dolog felötte igen ſie
retni az ió dologban mindenkor,
és nem czac ackor mikor közte-
tec ielen vagyoc.
19 Fiatskaim, kiket vijoñan ſiü-
lec, miglen az Chriſtus ti benne-
tec meg ábrazoltaſſéc.
20 Akarnéc pedig moſt ti köz-
tetec lenni, és el változtatni az én
ſiómat, mert ſiorgalmatos va-
gyoc felöletec.
21 Mondgyátoc meg énnékem
kic à törueny alatt akartoc lenni,
az töruént nem hallyátoké? i
22 k Mert meg vagyon irua, hogy
Abrahamnac kęt fia vólt, éggyic
az ſiólgáló leántól, az máſic az
ſiabadoſtól.
23 De à melly à ſiólgáló leántól
vólt, teſt ſierint ſiületett, à melly
pedig à ſiabadoſtól, az igéret áltał
24 Melly dolgokon más dolog
példáztatic: Mert ez kęt aſiſioni
állatoc, amaz kęt ſiöuetſégec, az
éggyic melly az Sina hegyröl va-
ló Agar, nemz ſiolgálatra:
25 Mert à Sina hegy Arabiában
vagyon, ſiinte azonképpen pedig
haſonlatos àhoz az Ieruſálem
melly moſt vagjon, és az ö fiaiual
egybe ſiolgálat alá vettetet.
26 Amaz magoſſágos Ieruſálem
pedig, ſiabados melly mindeni-
künknec, anya. 27 Mert

i. Itt az töruenyen erti à Moses könyueit.

Genes 16.21.

k Meg bizonitotta elegendö bizonsagockal az Apastal hogy az törueny altal nincz az igazulas. De miuel hogy az hamis tanitoc azt mondgyac vala hogy az poganyoc à Sidockal eggyc nem lehetnec ha az Moses Ceremoniait es kewalkeppen à környül metelkedest meg nem tartyac. Azert im mar az Abraham haza neperöl vött hasonlatossag vagy pelda altal meg mutattya, hogy az kic meg tartyac azokat, es az törueny ala rekeztic magokat, hog abbol varianac igazulast, azoc rabocka teszic magokat és kirekeztetnec az Abraham fiai közzül es az örökségböl. Mert azt mongya hogy Abrahamnac ket felesege volt Agar, Sara. Agar az termeszetnec folyasa szerint szülte Ismaelt, ki ollyan rab és szolga volt mint az ö Anya. Sara nem az termeszetnec folyasa szerint, mert Abraham ven volt, Sara meddö, hanë az igeretnec ereiebböl szülte Isacot mint örököst. Agar peldazza à Sinai à hegyet. az az, à töruēt mely azon adatot, mert mint az Sina hegy környekeben lako Agar rabot szült, vgy az törueny szolgalatra nemz, mert köteleti az embert lehetetlen dologra, es karhoztattya. Melnec alaia rekezti magat à ki attul varia az igazulast. Az Sara peldazza az Sion hegyet. Az vy és mennyei Ierusalemet, melnec fiai szabadosoc és örökösöc.

27 *i* Mert meg vagyon irua: ő-
rűlly magtalan ki nem ßűlßi, őr-
uendezz és kiálts ki nem ßűlßi,
mert ſockal többen vadnac az el
hagyattatotnac magzati,hogy nē
annac az mellynec férie vagyon.
28 Mi azért atyámfiai az Iſák-
nac példáia ßerint, az igéretnec
fiai vagyunc.
29 De miképpen ackor az az ki
teſt ßerint ßűletetet vala, hábor-
gattya vala azt, az ki ßűletetett va-
la lélec ßerint: azonképpen va-
gyon moſtannis.
30 De mit mond az irás: űzd ki
az ßiólgáló leánt,és az ő fiát,mert
nem léßen őrőkős az ßiólgáló le-
ánnac fia,az ßabados fiáual.
31 Azért atyámfiai nem vagyunc
az ßiólgáló leány fiai, hanem az
ßabadoſé.

i Bizonittya hogy az Ieruſálem nekőnc mindnyaiā annya az Eſaias mondáſából, ki meg Prophetalta volt hogy az meddőnec ſoc fiai leßnec. Geneſ. 21.

a Inti őket hogy á ßabadſágban meg maradgyanac *b* Első oka intéſenec. Nem haßnal Chriſtus ha kőrnyűl metéltettec. *c* Maſodic oka, az ki kőrnyűl metelkedic kőtelezi magat az tőruény ala. *d* Harmadic oka, holot az uy teſtamentum népet egybe veti az regiuel. Noha vgy mond az regiekis azon igaſſágot várták az mellyet mi, mind az által az ő hitec az ſoc Ceremoniac miat homalios volt. Mi pedig lelekben kűlső Ceremoniák nelkűl hit által remenlyűc az tellyes igaſſágot. *e* Okát mondgya miert remenlic az igaſſágot hitben. Tudni illic. Mert az Chriſtus or-

V. Réſz.

1 AZ *a* ßabadſágban azért,
mellyel minket Chriſtus
meg ßabaditott,állyatoc meg, és
ne kőtelezzétec meg eſmét ma-
gatokat ßiolgálatnac igáiáual.
2 *b* Imé én Pál mondom néktec,
hogy ha kőrnyűl metéltettec, az
Chriſtus néktec ſemmit nem fog
haßnálni.
3 *c* Mert bizonſágot téßec eſ-
mét minden embernec az ki kőr-
nyűl metélkedic, hogy az kőteles
az egéßi tőruénnec meg tartáſára.
4 Az Chriſtus Ieſuſtól ki rekez-
tettetec, valakic az tőruény által
akartoc iduőzűlni, és az kegye-
lemből ki eſtetec.
5 *d* Mert mi lélekben hit által
váriuc az igaſſágnac reménſégét.
6 *e* Mert az Chriſtus Ieſusban
ſem az kőrnyűl metélkedés nem
haßnál,ſem az kőrnyűl metélke-
detlenſég,hanem az hit,melly az
ßeretet által czelekeßic.
7 *f* Szépen futtoc vala, kitſoda
tartoztata meg titeket hogy ne
engednétec az igaſſágnac?
8 Ez az hitetés, nem attól va-
gyon,az ki titeket hiw.
9 Egy keués kouáßi mind az e-
géßi téztát meg poshaztya.
10 Ennékem reménſégem va-
gyon ti felőletec az Wrban,
hogy nem léßitec kűlőmb érte-
lemben:De az ki titeket meg há-
borit, el veßi az ő kárhoztatáſát
valaki leiend.
11 En pedig atyámfiai,ha az kőr
nyűl metélkedéſtis predicállom,
miért ßenuedec męgis háboru-
ſágot? tehát el tőrőltetett az ke-
reztnec botránkozáſa.
12 Vayha tőrőltetnénec el azoc
az kic titeket háborgatnac.
13 *g* Mert ti ßabadſágra hiuatta-
toc atyámfiai, czac hogy az ßa-
badſágot ne adgyatoc az teſtnec
(bűnre való)alkolmatoſſágúl,ha-
nem ßeretetből egy máſnac ßiol-
gállyatoc.
14 Mert az egéßi tőruény egy be
ßédbe foglaltatic bę,(tudni illic,)
ßereſſed fele barátodat mint te
magadot.
15 Hogy ha egy máſt mariátoc
és el nyelitec, meg láſſátoc hogy
viſſontag egy máſtól meg ne
eméßteſſetec.
16 *h* Azt mondom pedig, hogy
lélec ßerint iáriatoc,és az teſtnec
kéuánſágát véghőz ne vigyétec.

ßtagaban haßontalan az meg igazulaſra mind az kőrnyűl metelkedes mind á kőrnyűl metelkedetlenſeg hanem keuantatic az hit, mely az ßeretet által czelekeßic. *f* Feddi őket hogy holot iol kezdettec volt futni, im mar az vtrol el tantorodtac, es vadolya az hamis tanitokat.

g Meg mondgya miben all az kereztyen ßabadſag, tudni illic, hogy az bűntől meg ßabadultan es az Iſten lelkenec engeduen, egy maſnac ßolgallyanac ßeretetből. Leuit. 19.

h Meg mondgya mimodon tauozzathatnac el az egymas ellen valo gyűlőſeget

17 Mert az teſt az lélec ellen
tőrekedic, az lélec pedig az teſt
ellen : Ezec pedig egy máſſal
ellenkeznec, hogy azokat ne cze-
lekedheſſétec à melljeket akartoc
18 [d] Hogy ha az lélektől vezęrel-
tettec, nem vattoc, à tőruéy alatt.
19 Az teſtnec pedig czelekedeti
nîluán vadnac, mellyec ezec: há-
zaſſág tőrés, paráznaſág, tiztáta-
lanſág, keuélſég.
20 Báluány imádás, bűőlés ba-
iolás, harag tartáſoc, verſengés,
iregjſégec, haragoc, patuarkodá-
ſoc, viſiſia vonáſoc, párt űtéſec.

d: Az az, noha ſoc gyarloſag vagyon à ti io czelekedettekben, de ha az Iſten lelke altal az teſtnec keuánſaganac ellene allotoc, nem vadol titeket az tőrvény, hanem Iſten elöt kedueſec teſnec à ti czelekedetteic.

21 Gyűlőſégec, gyilkoſſágoc, ré-
ſiegſégec, tobzodáſoc, és ezekhőz
haſonlatoſoc, mellyekről azt
mondom, miképpen ez elöttis
mondottam, hogy valakic illyen
dolgokat czelekeſinec, Iſten or-
ſiágánac őrőkőſi nem léſinec.
22 De az léleknec gyűmőltſe ez:
ſieretet, őrőm, békeſég, kegyeſſég
kegyelmeſſég, ióſág, hit, aláza-
toſſág, mértekleteſſeg.
23 Az kic illyetenec, azoknac el-
lenec ninczen az tőruény.
24 Mert az kic Chriſtuſé, az te-
ſtet meg feſiitettec az ő indulati-
ual és kéuánſágiual egybe.
25 Ha lélec ſierint élűnc, lélec
ſierentis iáriunc.
26 Ne légyűnc hiw diczőſégnec
kéuánói, egy máſnac ingerlői,
egy máſra iregykedőc.

VI. Réſz.

1 [a] A Tyámfiai, ha az ember el
foglaltatikis (az Sátántól)
valami bűnben, ti kic lelkiec vat-
toc, az ollyan embert eppitſétec
fel alázatoſſágnac lelkéuel, [b] meg

a: A mi el eſet felebaratinknac dorgalaſokban menemő mődot kel lyen tartani. b. Elſő oka im teſeknec. Lehetſeges dolog hogy teis el eſſel.

gondoluán magadat, hogy teis
meg ne késérteſſél.
2 [c] Egy máſnac terhét hordozzá-
toc, és vgy tőlteſétec bę az Chri-
ſtus tőruényét.
3 [d] Mert ha valaki láttatic magá-
nac valaminec lenni, holott ſem-
mi, ez illyen embert az ő maga
gondolattya czallya meg.
4 [e] Minden ember az ő maga
czelekedetét probállya meg, és
dicſéreti léſien ő magába, és nem
másban.
5 [f] Mert minden ember az ő tu-
laydon terhét hordozza.
6 [g] Az ollyan ember pedig az ki
tanitatic az Euangelium tudomá
niára, kőzőllje minden iauait az-
zal az ki őtet tanittya.
7 [h] Meg ne czalatkozzatoc, az
Iſten nē tſufóltatic meg: valamit
az ember vetend, azt arattya. [i]
8 [k] Mert az ki vęt az ő teſténec,
az teſtből arat veſiedelmet, az ki
pedig vęt az léleknec, az lélekből
arat őrőc életet.
9 Az ió tétemeſiben pedig ne
reſtűllyűnc meg, mert időuel ara-
tunc, ha meg nem reſtűlűnc.
10 Azért mig időnc vagyon,
mindeneckel iól tegyűnc, kiuál-
képpen pedig az mi hitűnknec
czelediuel.
11 [l] Láttyátoc melly hoſſiú leue-
let irtam néktec az én kezeim̄el.
12 Vala-

c: Maſodic oka. Ha egy maſnac terhet hordozzatoc, az az, alazatoſſaggal feddenditec à Chriſtus tőruenyet be tőltitec. Ioan 13.

d Harmadic oka. Az ember ſemmi, az az, ninczen ſemmie à minel kerkedhetnec Azert ſenki fel ne ſuualkodgyec fele barattya ellen mert magat meg czallya.

e: Az az, ne nezze ſenki mimemő mas, hanem kiki nezze ő magat és vgy elſien hogi io lelki eſmerettel dicſekedheſſec

f: Az az, minden ember az ő tulaidon eleteről ad ſzamot az itelet napian. Azert magarul viſeljen kiki gondot.

g: Inti őket hogy az Iſten igeienec tanitoit ſegellyec és taplallyac.

h. Azoc ellen ſſol az kic metic magokat mikor kellene ſegelleni az tanitokat. Azt mondgya pedig hogy Iſtennel vagyon dolgoc, kit meg nē tſalhatnac

i: Minel bogy az ember azt alittya hogy el veß az mit maſnac ad. azert azt mongya hogy veteſt teßen az ollyan ember, mellyet haßonnal veßen be. k: A teſtnec aratnac à kic czac à teſti dolgokra vem az őrőcke valokra neznec és azokra viſelnec gondot. Ezec aratnac à teſtnec mert gonoßul el veß à mit gyűyt őttec viſſotag à ki à lelkiekre viſel gondot, ez illyen arat à leleknec mert az ő czelekedetinec iutalmat veßi az őrőc eletben. l: Inti őket hogy ne hadgyac magokat el czalatni az hamis tanitoktul, kiket az cermeßetekről meg irvan okat meg mondgya miert kenßeritic őket az kőrmülmetelkedeſre.

12 Valakic akarnac ſiépeknec
láttatni az teſtben, vgyan azonoc
kénſieritnec titeket az környűl
metélkedéſre, czac hogy à Chri-
ſtus kereztiért, háborulágot ne
ſienuedgyenec.
13 Mert azokis az kic környűl
metélkednec à töruént meg nem
tartyác, de akariác hogy ti kör-
nyűl metéltesſetec, hogy az ti te-
ſtetec felől ditſekedheſſenec.
14 [m] Táuól légjen pedig én tőlem
hogy ditſekedgyem, hanem czac
az mi Wrunc Ieſus Chriſtuſnac
kereztibe, ki által nékem ez világ
meg feſiitetett, énis ez világnac. [n]
15 [o] Mert az Chriſtus Ieſusban
az környűl metelkédéſis ſemmit
nem haſinál, ſem az környűl me-
téletlenſég, hané az vij teremtés.
16 [p] Es valakic ez regula ſierint
iárnac, békeſég léſien azokon és
irgalmaſſag, és az Iſtennec Izraé-
lén.
17 [q] Ennec vtánna ſenki nékem
bántáſomra ne légyen, mint én az
WR Ieſuſnac belyegeit hordo-
zom az én teſtemben. [r]
18 Az mi Wrunc Ieſus Chri-
ſtuſnac kegyelme légyen az ti lel-
keteckel atyámfiai, Amen.

m: Az hamis tanitockal egybe vetuen magat, azt mondgya hogy ò azokban az nyomoruſagokban gyönyörködic, mellyeket Chriſtuſert ſenued.

n: Az az, ez vilag engemet meg vtal de énis ſemminec tartom ez vilagot.

o Okat mondgya miert tartya ez vilagot ſemminec. Mert à Chriſtusban czac az vy teremteſnec vagyon helye, egyebeket ſemminec kell tartani.

p: Az az, valakic ez tudoman ſerint tanitanac es iarnac, azokon legyen Iſten kegyelme.

q: Az az, mebantſo engemet meg ſenki az Euangeliomnac tanitaſaban haſſontalan dolgoc felől valo barſoldaſſal.

r. Chriſtus belyegeinec nevezi az nyomoruſagokat, mellyket Chriſtuſert ſenuedet vala, mellyec az ő Apaſtalſaganac jelei valanac. Mint ha azt mondana: ők kerkedgyenec az környűl metelkedesben, en az Chriſtus belyegeiuel.

PAL APASTALNAC EPHESVS VAROSBA IROTT LEVELE.

ELSŐ RESz.

PAl, Iesvs Chriſtuſnac Apaſtala, az Iſten akarat-
tya áltál, az ſiéteknec kic Epheſusban
laknac, és az Ieſus Chriſtusban
hiueknec.
2 Kegyelem néktec és békeſég
az Iſtentől mi attyánktól, és az
WR Ieſus Chriſtuſtól.
3 [a] Aldott az Iſten, és az mi W-
runc Ieſus Chriſtuſnac attya, ki
meg áldott minket minden lelki
áldáſſockal, [b] meñyekben az Chri-
ſtusban.
4 [c] Miképpen válaztott minket
ő benne, [d] minec előtte ez világ-
nac fundamentomi fel vettetté-
nec, [e] hogy legyünc ſientec és fegy-
hetetlenec ő előtte à ſieretet által.
5 Ki válaztott minket, kiket fiai
uá fogadna az Ieſus Chriſtus ál-
tal ő magában, az ő akarattyánac
jó kedue ſierint.
6 Az ő diczőséges kegyelmeſſé-
génec diczéretire, melyből min-
ket ingyen, magánac kedueſecké
tött amaz ſierelmesben.
7 [f] Kiben vagyon váltſágunc az
ő vére által, tudni illic büneink-
nec botſánattya, az ő kegyelmeſ-
ſégénec gazdagſága ſierint.
8 Mellyet nagy bőuſéggel köz-
lött

a: Az mi idvöſſegünknec ſerző oka, az mi Wrunc Ieſus Chriſtus attya.

b: Az mi áldáſunc lelki és mennyei. vagyon pedig Chriſtusban.

c: Az mi lelki aldaſunknac kút feie az valaztas.

d: Az valaztas öröc időkben volt.

e: Az valaztaſnac vege, mi reanc nezue, ez hogy legyünc ſentec, hogy legyünc Iſten fiai, Iſtenre nezue pedig az valaztaſnac vege, az ő neuenec ditſöſege.

f Meg mondgya mi modon vagyunc kedueſecc Chriſtusban. Mert az ő valtſaganac erdemeiert iſten à mi büneinket meg botſatotta.